

ציו"ח מילא ע"ב

שיחת איש "מצפן"

עם

נציג אש"פ בלונדון

נובמבר 1975

אנו רואים מחובתנו לפרסם שיחה זו, בה באים לכלל ביטוי עמדותיו של איש "מצפן" מחד ועמדותיו של איש אש"פ מאידך. לדעתנו מהווה פירסום זה תרומה למען המשכתו והרחבתו של דו-שיח בין ישראלים ל-פלסטינים והוא משרת בכך את עניין השלום בין שני העמים.

בהוצאת "מצפן" ת.ד. 2806 ת"א

ש י ח ה ע ט ס ע י ד ו מ א מ י

השלט הדהוי המתנוסס על בית מס' 101 בשדרות ירושלים
ביפו מכריז כי זהו הסניף המקומי של המפלגה הליברא-
לית. בקומת הקרקע של הבית, שמראהו עתה מוזנח למ-
די, ישנו בית-מלאכה קטן. מהמרפסח שבחזית הבניין
נראה בבירור צריח המסגד שממול - מסגד עזוב ונעול.
בפינה הסמוכה נמצא בית-ספר עממי, שעל גדרו מצויי-
רות, בצבעים פסיכודליים, אותיות גדולות, עבריות ו-
לאטיניות.

בימים הרחוקים שלפני 1948 היה המסגד הומה מת-
פללים. ילדי השכונה למדו גם אז באותו בניין המ-
שמש עד היום כבית-ספר; אלא שאז היה זה בית-הספר
הערבי "אל-איוביה", ובפי הילדים נקרא "אל-אח'דריה",
על שם צבעו הירקרק. בבית המשמש היום כסניף המפלגה
הליבראלית, שלמרות סימני ההזנחה ניכרת עד היום צו-
רתו האלגאנטית, שכנה עד 1948 משפחה ערבית אמידה.
אבי המשפחה, עאדל חמאמי, היה חבר מועצת עיריית יפו
מטעם מפלגת אל-איסתקלאל.

באביב שנת '48, סמוך לכיבוש יפו, נמלטו רבים מ-
נכבדי העיר. תומכי בית המלוכה ההאשמי ברחו מזרחה,
אל תחום שלטונו של עבדאללה; נאמני המופתי אמין אל-
חוסייני (שהיה בן-בריתו של פארוק מלך מצריים) עשו
את דרכם דרומה. אך עאדל חמאמי, שלא נמנה על שני ה-
מחנות הללו, החליט להשאר. אך מייד עם כיבוש העיר
החלו כוחות ה"הגנה" לגרש את התושבים שנשארו. משפחת
חמאמי נצטוותה לעלות על משאית. בני המשפחה - עאדל,
אישחו, שבעת בניו וחמש בנותיו - הספיקו לקחת איתם

רק כמה מטלטלים ארוזים בארגז, וקצת צידה לדרך: לחם, גבינה, צנצנת גרגרי קצח שחורים. במשאיח נלקחו אל מ-חוץ לעיר, אל הדרך היורדת לעזה; שם נצטוו לרדת ולהמ-שיך בכוחות עצמם. ארגז המטלטלים נשאר על המשאיח. כך יצאה משפחת חמאמי לגלות - היא, ורבבות כמוה.

סעיד חמאמי, הרביעי מביין שבעת בני המשפחה, היה אז בן שבע - ממש בן גילו של הילד הערבי המחואר, בנסיבות דומות, בסיפורו של ס. יזהר "ח'רבת חזעה":

"ראינו אז אשה אחת שעברה בחוך קבוצה של-שלוש ארבע אחרות. אחזה ידו של ילד כבן שבע. היה בה דבר מיוחד. נראתה חקיפה, מתאפקת, סמורה ביגונה. דמעוה שכאילו אינן שלה התגלגלו על לחייה. וגם הילד היה מייבב מעיין "מה עשיתם לנו" חשוק שפתיים. נראה היה פתאום שזו ה-יחידה היודעת מה יש כאן בדיוק. עד כדי שהרגשתי שבוש אני בפניה והשפלתי עיני. זה היה כאילו צעקה שוועה מ-הליכתם, מעיין "ארורים" שונא. ראינו גם איך היא גאה מהראות לנו קורטוב של תשומת לב. הבינונו שהיא אם ל-ביאה, וראינו שקמטי החאפקות ורצון לשאת בגבורה הקשו תוי פניה, ואיך עתה, כשאבד עולמה, לא רצתה להישבר ל-עינינו. ומרוממים בכאבם ובצערם מעל הווייחנו שלנו - המרושעת - עברו דרכם. ועוד ראינו איך מתרחש לו בלבו של הילד משהו, אשר כשיגדל לא יוכל להיות אחרת מאשר נחש צפעוני, אותו זה שהוא עתה בכי ילד איך אונים."

סעיד חמאמי מכהן היום כנציג הרשמי של אש"ף בלונ-דון. אולי מפליא הדבר, אך אין הוא דומה ל"נחש צפעו-ני". מסתבר כי הדיכוי משחית את נפש הקורבן פחות מא-שר את נפש המדכא.

השיחה הבאה של איש "מצפן" משה מחובר עם סעיד חמאמי
הוקלטה בדירתו הלונדונית של זה האחרון.

* * *

מ ש ה : סעיד, ברצוני לפתוח בשאלות הנוגעות למטרת
אש"ף בטווח הארוך, שהיא מדינה חילונית ד-
מוקראטית אחידה. השאלה הראשונה פשוטה מ-
אוד. בנאום יאסר ערפאת באו"ם, וכן במאמרו על "סטרא-
טגיה פלסטינית למען דו-קיום בשלוש" (שחרגומו העברי
פורסם בישראל מטעם "מצפן" ו"מאבק") אתם אומרים כי ה-
יהודים החיים עתה בישראל יתקבלו בברכה אם ירצו להיש-
אר, בתנאי שיקבלו עליהם לחיות יחד כשווים עם שווים
עם הערבים הפלסטינים. מצד שני קיים אותו סעיף 6 הי-
דוע באמנה הפלסטינית. כיצד מחייבים אלה זה עם זה ?

ס ע י ד : צדקת באומרו שזהו פתרון לטווח הארוך. זה
ח י י ב להיות פתרון לטווח הארוך, ואינו
יכול להיות משהו אחר; אין זה משהו היכול
לקרות מחר. בסעיף 6 אנו אומרים שכל היהודים שחיו ב-
פלסטיין לפני התוקפנות הציונית הם פלסטינים. מחי הח-
לה התוקפנות הציונית ? זה אינו מצוייך באמנה. אם
נניח שהתוקפנות הציונית החלה ב-1917, אזי נכון שהי-
הודים שחיו אז בפלסטיין הינם פלסטינים. אף אם נניח
שהתוקפנות הציונית החלה ב-1947, אזי שוב נכון שהיהו-
דים שחיו אז בפלסטיין היו פלסטינים. אז לא היתה מדי-
נת ישראל בנמצא. האמנה הפלסטינית נערכה בשנת 1964
ונחשבה אז כצעד חשוב קדימה בהבנת הפלסטינים את הציבור
היהודי בפלסטיין, במזרח התיכון, בישראל. לפני 1948
העריכה ההנהגה הריאקציונית - המופתי והשאר - שרק או-
תם יהודים שתמיד התגוררו בפלסטיין (בירושלים העתיקה,
אחדים בטבריה וכו') הם פלסטינים. לכל היתר אין זכות

להיות שם ועליהם לחזור. בשנת 1964 אמר שוקיירי ואמ-
רה האמנה שכל היהודים שבאו לפני התוקפנות הם פלסטי-
נים. היה זה אז משום צעד קדימה, כי האמנה לא דיברה
על היהודים כעל עדה דתית הנוגדת אותנו כעדה דתית. זה
כבר לא עניין של מלחמה-קודש.

האמנה הפלסטינית היה מסמך-היסוד הפלסטיני המוסמך
היחיד עד 1970. בשנת 1970 קבעה המועצה הפלסטינית ה-
לאומית בפרוגרמה הפוליטית, שכל היהודים החיים בישר-
אל יוכלו להיות אזרחי המדינה הדמוקרטית שלמענה הננו
נאבקים.

מ ש ה : ובכן, האם הניסוח בפרוגרמה של 1970 הוא
עתה בעל תוקף במקום סעיף 6 של האמנה ?

ס ע י ד : כמובן. בתעמולה הציונית אני קורא שאנו
כביכול אומרים שיורשו להישאר רק אותם יהו-
דים שהיו שם לפני התוקפנות הציונית. זה
אינו נכון. האמנה קבעה קביעה עובדתית, שרק אותם הי-
הודים שהיו שם לפני התוקפנות הציונית הם פלסטינים.
ומה בדבר היהודים שבאו לאחר מכן ? התשובה על-כך נמ-
צאת בפרוגרמה הפוליטית מ-1970, שנודעה ברבים בשנה
שעברה, לאחר נאומו של יאסר ערפאת באו"ם, כשאמר: "כש-
הנני חושב על פלסטיין העתידה, אני מתכוון לכל היהודים
החיים שם והרוצים לחיות איתנו בהרמוניה ובשלום".

מ ש ה : במאמרך על הסטראטגיה הפלסטינית, וכך גם ב-
כמה מאמרים אחרים של אנשי אש"ף, אחם מדב-
רים על היהודים הישראלים כעל עם, ולא כע-
דה דתית. לשעבר היו דוברים פלסטינים נוהגים להתייחס
ליהודי ישראל כאל עדה דתית גרידא; זה משתמע למשל מ-
הנוסחה "מדינה חילונית דמוקרטית, שבה יוכלו לחיות

יחד מוסלמים, יהודים ונוצרים". בנוסחה זאת, שהיו מר-
בים להשמיעה, נזכרים "יהודים" על אותו מישור כמו
"מוסלמים" וכמו "נוצרים", כלומר - כעדה דתית. לדעתנו
היתה זאת קביעה מוטעית. ראשית, רוב יהודי ישראל אי-
נם דתיים, ואינם רואים את עצמם כיחידה דתית אלא לאו-
מית. שנית, גם מבחינה אובייקטיבית יש לציבור היהודי
בישראל אופי לאומי, יש לו סימני ההיכר הלאומיים הר-
גילים, ובמיוחד שפה משלו. אנחנו דוחים כמובן את הט-
ענה הציונית שלפיה כל יהודי העולם מהווים לאום אחד;
אך יהודי ישראל מהווים לדעתנו לאום. נכון כי לאום
זה נוצר באופן מלאכותי, על-ידי ההתנחלות הציונית, ו-
בתהליך זה נגרם עוול לעם הערבי הפלסטיני. אבל כפי
שגם גבעה שהוקמה לא על-ידי כוחות הטבע אלא על-ידי
בולדוזר היא בכל-זאת גבעה, כך גם שנוצר בתהליך
מלאכותי - גם הוא עם, ובעובדה זאת יש להתחשב. ובכן
השאלה היא כיצד יוכל אופיו הלאומי של העם היהודי-יש-
ראלי לבוא לידי ביטוי ולקבל סטאטוס במדינה דמוקרטית
אחידה. לשאלה זאת יש גם צד שני, הנוגע לערבים הפלס-
טינים: גם הם מהווים עם בעל אופי לאומי משלו.
כיצד אתה מתאר לעצמך את האופן שבו יוכלו שתי ישויות
לאומיות אלה למצוא ביטוי במדינה אחידה משותפת?

ס ע י ד : ובכן, כפי שאמרת, לדעתי ולדעת כל הפלסטי-
נים המתקדמים, מהווים יהודי ישראל, החיים
עתה בפלסטיין, עם; זהו עם חדש, עם שנוצר
במהלך חמישים שנות סיכסוך, אבל במיוחד בחקופה מאמצע
שנות ה-40 בערך עד עתה. קיים מעמד פועלים ישראלי;
קיימים ארגונים ישראליים מתקדמים. ובכן, העובדה היא
שקיימים שני עמים: העם הערבי הפלסטיני, והעם היהודי
הישראלי. לשני עמים אלה יש תביעה-שבזכות לפלסטיין.
אני מאמין כי אנו שייכים לפלסטיין וכי היא

א ר צ נ ו . אני גם יודע כי כל יהודי ישראלי אמיתי, במיוחד מי שנולד שם וחי שם במשך שנים על שנים, מאמין שזוהי ארץ מוצאו, שזוהי ארצו. אינני מאשים אותם במ-עשיה של "חרות"; אינני מאשים אותם במה שעוללו לארצי האירגונים הציוניים הריאקציוניים והטירוריסטיים; את הדור הישראלי הנוכחי אינני מאשים אף במה שעוללו אבו-תיהם לי באופן אישי, בגרשם אותי מארצי. אבל עליהם לדעת כי גם אנחנו קיימים כעם, ויש לנו תביעה-שבזכות לארץ. אף פלסטיני מתקדם אחד אינו יכול לומר ליהודי ישראלי: "לך אין זכות לארץ זאת". אבל אף יהודי ישראלי אחד אינו יכול לבוא ולומר לערבי פלסטיני "זכו לארץ זאת גדולה מזכותך". יחכן שזכותנו שלנו על פל-טיין גדולה במקצת מזו של היהודים הישראליים.

העובדה היא, ששנינו קיימים כעמים. השאלה היא, האם היחס היחידי האפשרי בין שני עמים אלה הוא יחס הסיכ-סוך? תשובתי היא: בהחלט לא! הסיכסוך התחיל כתוצ-אה ממדיניותם ושאפתנותם של סוכני האימפריאליזם. בשני הצדדים. הציונים הריאקציוניים, והערבים הריאקציוניים-ים. השאלה עכשיו היא איך להביא לשלום בין שני הצדדים: הערבים הפלסטינים והיהודים הישראליים. שניהם מאמינים כי הם שייכים לאותה ארץ, ובכך התשובה הפשוטה היא, שית-יו שניהם בה.

כיצד יכולים שני עמים, שלהם לשונות שונות וחרבויות שונות, לחיות יחד? במדינה חילונית, במדינה דמוקרא-טית, במדינה לא-עדתית, או אולי במדינה דו-לאומית - אבל שניהם חייבים לחיות יחד באותה ארץ. מסתבר שכצעד ראשון - ואני סבור שזהו צעד הכרחי, צעד בלתי-נמנע, בין שאנו רוצים בכך ובין אם לאו - יש לחלק את פלסטיין בין שני העמים. אתה זוכר, משה, שלפני שנים אחדות שוחחנו שנינו על עניין זה. אז היו לנו דעות שונות.

אני סבור כי יש לחלק את הארץ כצעד ראשון, ורק כזו-
עד ראשון, כי מגוחך לחשוב ששטח קטן, זעיר, כזה, ישאר
לנצח מחולק לשתי מדינות. אפשר לעמוד בהר אל-סאלט ו-
לראות משם את כל הארץ מבית-שאן ועד לנחל ערבה. במכו-
נית אפשר לנסוע מקצה הארץ לקצה בחצי יום. מחוץ לנגב,
פלסטיין היא ארץ קטנה מאוד. היא אינה יכולה להיות שתי
מדינות עצמאיות בנות-קיימא לטווח ארוך. אבל למען ה-
שלום בין שני העמים חייבות להיות שתי מדינות, כצעד
ראשון. והחל מצעד ראשון זה יהיה הפתרון, כך אני מא-
מין, בידי הכוחות המחקמים בשני הצדדים.

מ ש ה : אבל נניח שהצלחנו לאחד שתי מדינות אלה -
אני מדבר על העתיד - כיצד יוכל, במסגרת של
מדינה אחידה, משותפת, לבוא לידי ביטוי ה-
אופי הלאומי הנבדל של שני העמים? אני מעלה שאלה זאת
במיוחד משום שהנוסחה שהייתה מקובלת אצל דוברי אש"ף, על
"מדינה חילונית דמוקרטית שבה יחיו יחד מוסלמים, נוצ-
רים ויהודים", נוסחה זאת נחקלה בהתנגדות גם אצל ישראל-
לים רבים בעלי רצון טוב. הם היו אומרים בערך כך: "ה-
ערבים הפלסטינים נלחמים מלחמת שחרור לאומית, והם רו-
אים את עצמם כציבור לאומי. אבל מצד שני הם מתייחסים
ליהודים כאל עדה דתית גרידא; מסחבר איפוא שהם שוללים
את קיומם הלאומי של היהודים הישראלים, ואינם מתכוונים
לאפשר קיום כזה בעתיד."

לאחרונה אתה מדבר במפורש על יהודי ישראל כעל עם.
ובכן, יש מקום לשאול אותך, סעיד, האם במסגרת המדינה
האחידה העתידה, כפי שאתה צופה אותה, ישארו מוסדות
לאומיים שבהם יוכלו לבוא לידי ביטוי החרבויות הלאו-
מיות הנבדלות, הלשוניות הנבדלות וכו'?

ס ע י ד : כן. זה כתוב בפרוגרמה הפוליטית שלנו.

יהיה קיים חופש הביטוי, חופש האמונה; לא תהיה כל אפליה לאומית, ולכולם תהיה זכות להקים אירגונים פוליטיים ו לאומיים משלהם. אני זוכר שבשנת 1971, בעת הדיון שהיה אצלנו על הסעיף הראשון של הפרוגרמה הפוליטית שלנו, התווכחנו במשך יומיים על המלה "לאומי": האם אנו מקבלים שיהודי יש-ראל הם אומה ויש להם הזכות להקים אירגון לאומי משלהם במסגרת פלסטין העתידה? אנו קיבלנו זאת.

אתה זוכר, משה, שהיינו משוחחים על נושא זה בעבר; שאלתי אותך כיצד יגדיר ישראלי אנטי-ציוני את היהודים החיים עתה בישראל. אני זוכר שפעם השתמשת אתה בביטוי "הציבור דובר העברית". ובכך, אני השתמשתי בביטוי זה במשך זמן מה. עתה, על-ידי השיחות המתמידות בינך ל-ביני על נושא זה, יכולים שנינו לקרוא לציבור זה בשם "העם היהודי הישראלי".

כאמור, הפרוגרמה הפלסטנינית קיבלה את הרעיון שבפלסטין המאוחדת העתידה תהיה ליהודים הישראלים הזכות לקיים את אירגונם הלאומי. יש להם הזכות לשמור על לשונם, על מסורתם, על אמונתם, על תרבותם. מאחר שהסכמנו שזאת תהיה מדינה דמוקרטית, הרי היא חייבת להיות דמו-קרטית אמיתית - לא מין דמוקרטית-כביכול, שבה לאחדים יש פריבילגיות, בעוד שאחרים מופלים לרעה.

משה: וכמובן, מצד שני, אין לדרוש מן הערבים ה-פלסטנינים שינתקו את מגעיהם וקשריהם עם י-תר העולם הערבי.

סעיף ד: כמובן. ידוע לי היטב כי את רוב היהודים הישראלים מפחיד הרעיון שהם יהיו מיעוט בין הערבים. אבל קיימת עובדה שאותה חייבים כל הישראלים לדעת: שפלסטין נמצאת במזרח התיכון, באותו ח-

לק של המזרח התיכון הנקרא בשם "המולדת הערבית". להם, כמו לכל המיעוטים הלא-ערביים השוכנים במולדת הערבית, חייבת להיות הזכות להגדרה עצמית - הגדרה עצמית שלא תסתור את האינטרס של הרוב הגדול. הציבור דובר העברית של היום בישראל, של פלסטיין העתידה, חייב להכיר בעובדה שהוא שוכן במזרח התיכון, לא באירופה. הוא חלק מ-העולם הערבי. המונח "העולם הערבי" איננו מונח שאני המצאתי; כך נקרא האיזור במשך מאות שנים. היהודים ה-ישראלים הם עם מזרח-תיכוני. אני יודע שבמיוחד אותם ציונים ריאקציוניים שחצניים אינם מסוגלים לעכל עובדה זאת, אינם רוצים להביט בה בפרצוף. אולם אם יש לישראל סיכוי כלשהו להתקיים, אם לעם הישראלי יש סיכוי כלשהו להתקבל על-ידי שכניו הערבים, הרי זה רק אם יכירו ב-עובדה זאת ויתנהגו בהתאם לכך.

אני כאדם מתקדם, אש"ף כאירגון מתקדם, סבור כי לי-הודים הישראלים, כמו לכורדים, כמו לכל הלאומים הלא-ערביים השוכנים במולדת הערבית, יש הזכות לשמור על ל-שונם, לקיים אירגונים פוליטיים ואיגודים מקצועיים מ- שלהם, לשמור על תרבותם, להחזיק בדתם ולהגשים את כל מסורותיהם, ללמוד את ההיסטוריה שלהם ואף לקיים את ק-שריהם עם הלא-ערבים שמחוץ לעולם הערבי. כך אני סבור כי לכורדים של עירק חייבת להיות הזכות לקיים את קש-ריהם עם הכורדים של תורכיה ושל ברית-המועצות...

מ ש ה : אני חושב שברשימה זאת אין להכליל זכות ל-איגודים מקצועיים מיוחדים לכל לאום. אי-גודים מקצועיים הם - או צריכים להיות - אירגונים מעמדיים, וחייבים להיות מבוססים על התאגדות מעמדית על-לאומית.

אגב, סעיד, הזכרת זה-עתה את הכורדים. ובכך, את נסיונם העגום של הכורדים מביאים לעיחים קרובות כרא-

ייה לכך שאי-אפשר לחיות יחד. הנה קיימים הכורדים ב-
עירק - ומדכאים אותם, ואיך מכבדים את זכותם להגדרה
עצמית. כמו-כן, בזמן האחרון מביאים ציונים רבים את
המאורעות בלבנון כראייה לכך שהחיים יחד, בחברה פלו-
ראליסטית, אינם מסתדרים.

ס ע י ד : באשר לכורדים, העניין פשוט מאוד. היתה
הצהרה של המועצה המרכזית של אש"ף, שבה
הובעה תמיכה בתנועה הלאומית הכורדית, ועם
זאת הובע גינוי לשיתוף-הפעולה של היסודות הריאקציו-
ניים בהנהגה הכורדית עם השאח של איראן. אנו היינו ה-
כות הערבי הראשון שהזהיר את העם הכורדי שעל-ידי היער-
כות לצד משטר ריאקציוני כמשטרו של השאח האיראני, הם י-
ביאו חורבן על האינטרס של כל עמה של כורדיסטאן. אני י-
כול לקבוע בגאווה: אנו, הפלסטינים, לאור נסיוננו, ה-
גענו למסקנה כבר מתחילת ההתקוממות הכורדית, ואמרנו ש-
בכדי שלעם הכורדי יהיה אי-פעם עתיד טוב בכורדיסטאן, ח-
ייתב תנועת השיחרור הלאומי שלהם להיערך לצד תנועת ה-
שיחרור הלאומי של העם הערבי, ולא לצד השאח האיראני.
אנו חומכים בזכות הכורדים להגדרה עצמית.
עכשיו, באשר ללבנון. לבנון אינה כלל מדינה חילו-
נית...

מ ש ה : כן, אבל היא היתה מדינה המורכבת מציבורים
שונים, שהיה ביניהם סידור כלשהו של חיים
משותפים. ונראה כי זה אינו פועל.

ס ע י ד : כן, זה לא פעל שם משתי סיבות: ראשית משום
שזה לא היה חילוני, ושנית משום שזה לא היה
סוציאליסטי.

זאת אינה יכולה להיות מדינה חילונית, כאשר הנשיא

חייב להיות מארוניטי, וראש-הממשלה חייב להיות מוסלמי-
סוני, ויו"ר הפרלמנט חייב להיות מוסלמי-שיעי, והמפקד
העליון של הצבא חייב להיות מארוניטי, והרמטכ"ל חייב
להיות דרוזי. זאת אינה מדינה חילונית. אני סבור ש-
שורשי שפיקות-הדם בלבנון נעוצים באמנה הלאומית הלבנו-
נית, במה שקרוי "ההסכם הג'נטלמני" שהיה בין ראשי הע-
דות הדתיות. אנשים אלה לא היו דתיים באמת; היה כאן
אינטרס מעמדי בלבד. וזה מביא אותנו לנקודה השנייה: זאת
לא הייתה מדינה סוציאליסטית. לבנון הייתה מדינה מושח-
תת. מה שהתרחש לאחרונה בלבנון היה בלתי-נמנע. בחברה
כזאת, שבה העשירים התעשרו עד-מאוד, ביחוד בחמש השנים
האחרונות - בחברה כזאת היה הדבר צפוי מראש. אבל לומר
שזהו סיכסוך בין נוצרים ומוסלמים ודרוזים - אין זה נ-
כון. מנהיג הפאלאנגות, פלוגות הכאתאייב המארוניטיות
הימניות, הוא פייר ג'מאיל, והוא באמת מארוניטי; בסדר.
אבל סגנו הוא קאט'ם ח'ליל - מוסלמי-שיעי מהדרום, מצור.
מנהיג הברית השמאלית, המוסלמית כביכול, איננו מוסלמי
אלא דרוזי: כמאל ג'ומבלאט. מנהיג אחר של אותו איחוד
שמאלי הרא נוצרי: ניקולא שאווי, הקומוניסט. מנהיג
נוצרי נוסף של האיחוד הוא ג'ורג' חאווי. להגיד שזהו
עניין של מוסלמים מול נוצרים - הרי זה לטעות ולהטעות.
מחוך מה שכוחבת העיתונות הייתה יכול לחשוב שזה בין מוס-
למים לנוצרים, אבל אילו הייתה חי שם במשך חמישה שבועות,
הייתה אומר "בחיי, בארץ זאת מוכרחה לפרוץ פעם מלחמת אז-
רחים!" אילו הייתה רואה את הבניינים הגדולים, את אזו-
רי הקניות בביירות, את כל הלוכסוס המערבי הזה! ואז
אתה נוסע חמש דקות בלבד - ואתה רואה את שכונות העוני,
הצריפונים; ואלה הם לבנונים! בלבנון, מספרם של הל-
בנונים ממש הגרים במחנות הוא כפליים ממספרם של הפלי-
טים הפלסטיניים הגרים במחנות.

משה : נעבור עכשיו לבעייה הנוגעת לטווח הקרוב;
ברצוני לשאול אותך על תביעת אש"ף להקים
שלטון פלסטיני עצמאי בשטחים שמהם תיאלץ
ישראל לסגת. וזאת, כשלב-מעבר לקראת הקמת מדינה אחידה
בפלסטין; וכפי שצינח במאמריך, אתה מקווה שהשלב השני
בעתיד יוכל להתגשם בדרכי שלום. כיצד אתה מעריך עכשיו,
שנתיים אחרי מלחמת אוקטובר, את המציאותיות של תביעה
זאת? עד כמה נראית היא לך מציאותית? ידוע כי הסו-
בייטים תומכים בתביעה זאת. מה בדבר האמריקאים? האם
גם הם תומכים בה? האם ידוע לך על צעדים שנקטו האמ-
ריקאים כדי לציין את תמיכתם בהסדר כזה?

סעיף ד : זה חייב להיות ידוע היטב: כשאנו חובעים ה-
קמת מדינה פלסטינית בגדה המערבית ובעזה, ב-
שטחים אלה שמהם צריכה ישראל לסגת, הרי אין
בכך צעד פשרני אלא צעד מציאותי. בין אם קיים הסדר של
שלום ובין אם לאו, ישנה עובדה שבה אנו חייבים להכיר :
קיים עם יהודי ישראלי; וישנה עובדה שבה חייבים הם ל-
הכיר: קיים עם ערבי פלסטיני. ובכדי להביא לכך ששני
עמים אלה יחיו יחד במדינה אחת, חייבות להיות, כצעד רא-
שון, שתי מדינות. הסובייטים לא תמכו בכך בהתחלה. עכ-
שיו אנו שמחים מאוד לראות שהם מבינים אותנו טוב יותר;
לאחרונה כתב "פראבדה" שהם סבורים כי העניין המרכזי ב-
סיכסוך הוא עניין זכויותיו הלגיטימיות של עם פלסטין,
וכי לא יהיה שלום במזרח-התיכון כל עוד קיימת הציונות.
זהו שינוי רב לגבי ברית-המועצות.

האמריקאים אומרים עד עתה שלא ידברו עם הפלסטינים
אם לא יכירו הפלסטינים במדינת ישראל כמדינה עצמאית,
ויערבו לבטחונה, שלמותה ועצמאותה בעתיד. מעולם לא
ניסינו ליצור מגע עם האמריקאים. הם ניסו ליצור איתנו
מגע עקיף, ורצו בשיחות פרטיות סודיות. אמרנו "לא. אם

ברצונכם לדבר איתנו, דברו איתנו בגלוי. אם אנו עושים משהו, איך אנו מחביישים בכך; ובכך מדוע נעשה זאת בסתר? שום שיחות חשאיות, שום עיסקות חשאיות! וכל עוד ממשיכים אנו להיאבק, אני מאמין שיבוא יום - ויתכן ש- הוא קרוב - שבו יבינו האמריקאים שאם הם, מתוך סיבות שלהם, רוצים להימנע ממלחמה, אז הם חייבים לדבר איתנו. אני צופה שיום זה קרב ובא.

מ ש ה : כידוע, יש בתנועה הפלסטינית זרמים הידועים בכינוי "חזית הסירוב", אשר מתנגדים לחביעה זאת להקמת מדינה פלסטינית בשטחים שמהם תיאלץ ישראל לסגת. ביניהם נמצאת "החזית העממית" שבהנהגת ג'ורג' חבש, וכן קבוצתו של אחמד ג'יבריל. גם אצלנו, בשמאל הישראלי, יש כאלה המשמיעים התנגדות דומה. יש בחו"ל ישראלים שמאליים בודדים, שאינם מייצגים אומה - נם שום גוף מאורגן, המתנגדים בכלל לעקרון ההגדרה העצמית - לא רק לגבי הערבים הפלסטינים או היהודים הישראליים, אלא באופן כללי לגבי כל עם שהוא. יש גם, בתוך ישראל; אירגון טרוצקיסטי שהתפלג מ"מצפן" לפני כארבע שנים והפך להיות הסקציה הישראלית של "האינטרנאציונאל הרביעי" הטרוצקיסטי. (לעיתים נגרם בלבול בין ארגון זה לבין "מצפן", משום שגם הם קראו לעצמם לעיתים בשם "מצפן", למרות שהקו הפוליטי שלהם שונה מזה של "מצפן" ממש.) גם טרוצקיסטים אלה - למרות שבדרך כלל הם דוגלים בעקרון ההגדרה העצמית - מתנגדים לחביעה המיידית של הקמת מדינה פלסטינית.

המתנגדים משמיעים לעיתים את הטענה, שהקמתה של מדינה פלסטינית בשטחים הכבושים שמהם תיאלץ ישראל לסגת, היא רק אחד המרכיבים של סידור שלם של "פאכס אמריקאנה", שלום אמריקאי, הסדר אימפריאליסטי במזרח-התיכון; ועוד הם טוענים, שלחביעה זאת להקמת מדינה פלסטינית

אין שום משמעות מחוץ להסדר אימפריאליסטי כזה. לכן הם אומרים, שכאשר מעלה אש"ף תביעה זאת, הוא הופך למעשה שותף-לדבר-עבירה של האימפריאליזם. טענות אלה נשמעות משני צידי הגבול. מה יש לך לומר על כך ?

ס ע י ד : יש שני סוגי אנשים הטוענים כך. הסוג ה- ראשון הם סוכנים אמריקאיים, הרוצים "למ- כור" רעיון זה לעם: הרעיון ששום דבר אי- נו יכול לקרות לעולם מבלי שיהיה לזה "או-קיי" אמרי- קאי. כך שאם תקום מדינה פלסטינית - הרי זה כביכול רק משום שהאמריקאים נתנו "או-קיי". ואם לא תקום, הרי זה שוב משום שהאמריקאים אינם רוצים בזה. הרעיון הוא, שהאמריקאים הם כמו אלוהים: אם הם נסוגו מדרום-מזרח אסיה, הרי זה כביכול משום שעשו עיסקה עם הרוסים. אם כך, פירוש הדבר הוא שהעמים צריכים ללכת לישון ולא ל- עשות דבר; הרי מעצמות-העל עושות הכל. זה רעיון מ- סוכן מאוד, ואני חושד תמיד באלה המטיפים לו.

הסוג השני של אנשים המדברים כך הם אנרכיסטים, או בורים שאינם יודעים מה פירושו של מאבק עממי. כל מי שבא למזרח-התיכון, למחנה פליטים פלסטיניים כלשהו ב- לבנון, כל מי שרואה שם את העם, כיצד הם מתאמנים, כי- צד הם מתנהגים, כל מי שרואה את המוראל שלהם ומנסה לזכור ולהשוות זאת למה שהיה, נאמר לפני עשר שנים - הוא יבין את השינוי. השינוי הזה חל כתוצאה של מאבק ארוך ועקוב מדם. אם אתה ואני יכולים לראות זאת, הרי גם האמריקאים מסוגלים לראות זאת. אם אי-פעם תתגשם תביעתנו להקמת מדינה פלסטינית - והנני מקווה שזה יה- יה בקרוב - תהיה זאת תוצאה מאבקו עקוב-הדם של העם ה- פלסטיני. לאלה האומרים שזה יהיה רק חלק של "פאכס א- מריקאנה" אני משיב: האימפריאליזם, וביחוד האימפריא- ליזם האמריקאי, מעולם לא העניק לעם מולדת או משהו

טוב אחר. ידוע לי שהאימפריאליזם נוחן לעמים נפאלם, מוות, ערים נחרבות, ארצות הרוסות, שפיכות-דם. אבל אין הוא נוחן להם מדינות. אם יהפוך האימפריאליזם ה-אמריקאי לאירגון צדקה המעניק מדינה לפלסטינים ועצמאות לעמי דרום-מזרח אסיה - אז יהיה עלינו לשנות את דעתנו על האימפריאליזם. בקיצור: אלה הטוענים שאם ישחררו הפלסטינים חלק כלשהו מארצם ויקימו שם מדינה עצמאית יהיה זה כביכול חלק מעיסקה אמריקאית - אנשים אלה צרי-כים ללכת לראות את הלוחמים הפלסטיניים, הנאבקים למען הדבר הזה עשר שנים. אם זה לא ישכנע אותם, אז שום ד-בר כבר לא ישכנע אותם.

מ ש ה : גם לדעתי - ואני חושב שזאת הדעה המקובלת ב"מצפן" - אין סיכוי ממשי שהאמריקאים ית-נו לעם הפלסטיני מדינה עצמאית כלשהי "על-מגש של כסף". הסיבה לכך נעוצה במהות היחסים בין אר-צות-הברית לישראל, ובהתנגדותה העקרונית והיסודית של ההנהגה הציונית להקמת מדינה פלסטינית.

היום, אחרי מלחמת אוקטובר 73, ישראל כבר אינה בת-הברית הבלעדית של ארצות-הברית באיזור. אבל עדיין היא בת-הברית הבטוחה ביותר והקרובה ביותר. לארצות-הברית יש עתה בני-ברית בין המשטרים של ארצות ערב. אבל היחסים בין ארצות-הברית לבין ארצות-ערב הם ביסודם ת-מיד יחסים של ניצול. לכן, גם אם המשטר בארץ ערבית נתונה מוכן ברגע זה לשחף פעולה עם ארצות-הברית, הרי באותה ארץ קיימים חמיד כוחות חברתיים חשובים, כוחות היסטוריים, המאיימים לשנות את המדיניות של אותה ארץ בכיוון אנטי-אימפריאליסטי. לגבי ישראל המצב שונה: ישראל אינה מנוצלת מבחינה כלכלית על-ידי האימפריאליזם, אלא מסובסדת על-ידו. לכן, כל עוד שליט האימפריאליזם באיזור ומסוגל לקיים את ישראל, מהווה זו בת-ברית בטו-

חה עבורו. לכן, גם אם ארצות-הברית מוכנה להפעיל לחץ על ממשלת ישראל ולכפות עליה ויתורים פה ושם, אני סבור שלחץ זה לא יגיע עד כדי ויתור על הדברים הנראים להנה-גה הציונית של ישראל כדברים עקרוניים יסודיים.

והנה, אני סבור כי ההתנגדות להקמת מדינה פלסטינית עצמאית כלשהי, מהווה לגבי ההנהגה הציונית עניין עקרו-ני יסודי. סיבת ההתנגדות הזאת אינה זאת, שהם פוחדים מבחינה צבאית בטווח הקצר ממדינה כזאת. יש כאן דבר יותר יסודי ועקרוני. כל הלגיטימאציה הציונית לקיום מדינת ישראל כמדינה ציונית התבסס תמיד לא על זכות-ה-הגדרה העצמית של היהודים שם ברגע זה, אלא על "הזכות ההיסטורית" שיש כביכול לכל היהודים בעולם על פלסטיין. מנקודת ראות זאת, להכיר בכך שבארץ זאת קיים עם אחר, העם הערבי הפלסטיני, שיש לו תביעה לאומית לגיטימית על הארץ - הרי זה לחתור תחת יסוד הלגיטימאציה וההצד-קה העצמית של הציונות.

נראה לי כי לרוב המכריע של ההנהגה הציונית - גם ב-ממשלה וגם באופוזיציה הימנית - עניין זה הוא עקרוני ויסודי לגמרי; ובגלל חשיבותה של ישראל עבור האינטרס האמריקאי באיזור אני משער שארצות-הברית לא תמהר לכ-פוח על ישראל ויתור בעניין זה, שעליו עשוי המשטר ה-ציוני להחעקש ביותר. לכן אני גם מגיע למסקנה שמדינה פלסטינית אינה משהו שהאימפריאליזם האמריקאי עומד לה-עניק לעם הפלסטיני מרצון, אלא מדינה כזאת יכולה לבוא רק כתוצאה מאבק. ממה שאמרת קודם אני מבין שגם אתה חושב כך.

ס ע י ד : כן, כמובן, ומאבק זה עלול להיות ממושך, ו-יהיה בוודאי עקוב מדם. זוהי תביעה. זאת באמת המילה הנכונה. אנו תובעים הקמת חברה פלסטינית, שלטון פלסטיני, מדינה פלסטינית, בכל

חלק מפלסטיין שאוחז עולה בידנו לשחרר. ברגע שהדבר יוגשם, תשחרר כבר אווירה חדשה, יתהווה מצב חדש - אשר יצריך אולי סטראטגיה חדשה.

נראה לי שה"מסרבים" מבלבלים בין שלושה דברים: הסיס-מה, התביעה והמטרה. סיסמתנו היא "מהפכה עד לנצחון". תביעתנו היא הקמת מדינה פלסטינית עצמאית בכל חלק מפלסטיין שישוחרר. ומטרתנו היא הקמת פלסטיין חילונית מאוחדת ואחידה, שבה יוכלו כל היהודים הישראליים וכל הערבים הפלסטיניים לחיות באופן דמוקרטי לפי "אדם אחד - קול אחד". אסור לנו לבלבל בין שלושת אלה, כי אז נתעה אל תחומי "אלף לילה ולילה", תחומי אלדין ומנורת הקסמים.

הודות למה שהתרחש במזרח-התיכון בשנתיים האחרונות, הולך ופוחת מספרם של אלה המאמינים שמדינה פלסטינית זאת תוקם כתוצאה של "פאכס אמריקאנה", והיום כבר כמעט אינני רואה אנשים כאלה בסביבה.

משה : יש לי עוד שאלות ביחס לתביעה להקמת שלטון פלסטיני עצמאי. הנה השאלה הראשונה: אני מבין כיצד יכולה הקמת שלטון כזה לספק במידה מסויימת את הפלסטינים החיים עתה תחת כיבוש ישראלי, בגדה וברצועה; אך מה בדבר הפליטים הפלסטיניים של 1948, החיים מעבר לירדן, או בלבנון, או במקומות אחרים - מה היחס בין זה לבין בעייתם? אנחנו, אנשי "מצפן", יחד עם אירגונים וחוגים מתקדמים אחרים, נאבקים בתוך ישראל בעד זכותו של העם הפלסטיני להקים מדינה משלו, זכות שהיא חלק מזכותו להגדרה עצמית. אבל עם זאת נראה לנו שהקמת מדינה פלסטינית בגדה וברצועה עונה במישרין רק על צורכי אותו חלק מהעם הפלסטיני הנמצא בשטחים הכבושים. לגבי אלה הנמצאים מחוץ לפלסטיין יש לדעתנו להעלות תביעות אחרות, נוספות. אגב: האם לא קיימת סכנה,

כפי שאומרים אחדים, שאם תוקם רשות פלסטינית עצמאית, אז ינסו כמה מהמשלות הערביות לגרש את הפלסטינים ה- שוכנים בארצותיהן - כך שהקמת מדינה כזאת תחמיר את מ- צבם במקום שחוזר להם ?

ס ע י ד : שום דבר אינו יכול להיות גרוע מחייהם הנוכחיים של פליטי 1948. הקמת מדינה פלסטינית אינה יכולה להחמיר את מצבם. להיפך, מצבם יוחמר בהרבה אם לא תוקם מדינה כזאת. ישנם כאלה האומרים שמדינות ערב יגרשו את הפל- טים הפלסטיניים אל המדינה החדשה שתוקם ? ובכן, מדי- נות ערב לא יצטרכו לגרש אותם; אנו נזמין את כולם ל- בוא ולחיות בארצם, בפלסטין שלהם. יש משהו אודותינו, אודות העם הפלסטיני, החייב להיות ידוע לכולם: העניין איננו בזה שאני בא מיפו, או מעכו, או משכם או מירוש- לים; אני בא מפלסטין, אני פלסטיני. ומדי- נה זאת תהיה חלק מפלסטין ותיקרא בשם "מדינת פלסטין ה- דמוקרטית". אנו דוגלים במדינה דמוקרטית שתשרע בע- תיד על פלסטין כולה; ואם ניקח גם שעל אחד מפלסטין, נקרא לזה "מדינת פלסטין הדמוקרטית". זאת תהיה מדינה דמוקרטית. וכפי שאמרתי במאמרי, ברצוני לראות מדינה זאת מקדמת בברכה כל יהודי שיבוא לחיות אהנו, ללא אפל- ייה. גם לנו יהיה "חוק שבו", אבל לא יהיה זה חוק שבו גזעני ריאקציוני; הוא יהיה חוק דמוקראטי, מחק- דם, ונרצה שמספר רב ככל האפשר של פלסטינים יבואו לח- יות בארצם. איני מוצא כל הגיון בטענת אלה האומרים שהקמת מדינה כזאת תסכן את האינטרסים של פליטי 1948.

מ ש ה : אך מה בדבר זכותם לחזור לעברו השני של ה- גבול, לתוך חחומי ישראל שלפני שנת 1967 ? מאז הקמת "מצפן", כחמש שנים לפני מלחמת יוני '67, נאבקנו חמיד בעד זכות פליטי '48 לחזור. נר-

אה לנו שחביעה זאת נכונה גם היום, ואנו נאבקים בעדה בצד מאבקנו על זכות העם הפלסטיני להקים מדינה עצמאית.

ס ע י ד : כן, זכותם חייבת להישמר. אני סבור שעקרו-
נית צריכה להיות לכולם זכות לחיות ולעבוד
בכל מקום. זה מופיע גם בהצהרת זכויות הא-
דם והאזרח של האו"ם. אבל בוא נקח דוגמה. בשנת 48'
גורשו שבעים אלף איש מיפו, והפכו לפליטים. אני הייתי
ביניהם; גורשתי באופן פיסני ממש ואני זוכר זאת היטב,
זוכר כל פרט. אבי, אמי, וכל משפחתי גורשנו ואנו זוכ-
רים כל פרט. והנה, אם נביא אותם שבעים אלף איש מחר
ליפו - ואני אחד מהם - הרי אני בטוח שלמחרת תפרוץ שם
מלחמת אזרחים. נבוא לעיר הנקראת יפו, והיא תהיה חדשה
לגמרי עבורנו. נמצא אנשים מהגוררים בבחינו; איננו
דוברים את שפתם והם אינם דוברים את שפתנו; יש לנו
תרבויות שונות; והרקע הזה של אלימות לא יוכל להיות
צעד טוב ביותר לקראת דו-קיום.

לכן אני אומר: הבה תהיה לנו מדינה; זה יפיג את
רעל האיבה; זה ירפה את דריכותם המופרזת של היהודים
הישראליים; זה יחליש את המתח בקרב הפלסטינים. ואז
ניתן לזה זמן, עשר, חמש-עשרה שנה. במשך עשר, חמש-עשר-
ה שנה יווכחו היהודים הישראליים לדעת איזה אנשים ח-
ביבים אנו... אני באמת מאמין בכך. הם יווכחו שאין
אנו מפלצות, אלא בני-אדם כמותם; שיש דברים רבים ה-
גורמים לנו אושר; כפי שיש גם דברים שלמענם הננו מו-
כנים למות - וקודם כל למען החירות, ולמענה הננו הול-
כים למות מזה עשר שנים. אני רוצה שהם ידעו זאת. אבל
חשוב יותר מכל זה הוא, שלאירגונים המחזמים בקרב הפלס-
טינים ובקרב הישראלים תהיה אווירה טובה בהרבה למאבקם,
לדו-שיח ביניהם.

היום, כאשר מושמעת סיסמת הדריכות "האויב בשער", אין

הישראלים המתקדמים והפלסטינים המתקדמים יכולים לדבר אלה עם אלה באופן חופשי. לא מפני שאנו, אש"ף, איננו רוצים להידבר עם ישראלים מתקדמים. אבל גם אם ברצוננו לדבר איתם, עלינו לבוא לשם כך לאירופה. אין אנו יכונים לים לבוא לישראל, ואיננו יכולים להזמיןם לארץ ערבית כלשהי. אילו היתה לנו מדינה משלנו, היו הם יכולים לבוא ולדבר איתנו שם. וזה כמובן יפרוק מנשקם את כל השוביניסטים הימניים הללו בתנועה הציונית בישראל, וגם יחליש את עמדתם - שהיא כבר חלשה - של השוביניסטים הימניים בתוכנו. זוהי סיבה נוספת שבגללה אני סבור שמדינה פלסטינית חייבת להיות צעד הכרחי ראשון. אנו, אנשי אש"ף, יודעים היטב על קיום האלמנטים המתקדמים בתוך החברה הישראלית; הדבר נזכר בכל המסמכים שלנו ובכל כינוסיו אנו מקדמים אותם בברכה. מדוע איפוא אין ביכולתנו להזמיןם לכינוסינו? פשוט מפני שכינוסים אלה נערכים מחוץ לשטח פלסטיין. אין זה שטחנו; אנחנו עצמנו נמצאים שם כאורחים. אילו היתה לנו מדינה, היה הדו-שיח בינינו קל יותר, והיה להם קל יותר להיאבק נגד הציונות.

מ ש ה : ברצוני להזכיר עוד חלק של העם הערבי הפלסטיני: החלק היושב בתוך גבולות ישראל שלפני ני 1967. חלק מחברי "מצפן" נמנה עם ציבור זה, וחלק מבין הפועלים, הסטודנטים והפלאחים הערביים בתוך ישראל קוראים את עיתוננו; כך שאנו מכירים מקרוב את בעיותיו של ציבור זה. אנו תומכים - ותמיד תמכנו - במאבקם הכפול: נגד האפליה ושליחת זכריות הפרט, ונגד שליחת זכריותיהם הלאומיות כחלק מהעם הערבי הפלסטיני. ציבור זה של כחצי מיליון איש, הם ישראלים מבחינה חוקית, אך מבחינה לאומית ומבחינת תודעתם הם חלק מהעם הערבי הפלסטיני. נראה כי הקמת מדינה פלסטינית בשטחים שמהם חאלץ ישראל לסגת לא תביא במישרין לשיפור מצבם.

מה בדבר זכוחם להגדרה עצמית?

סעיף ד: מה שקורה לפלסטינים החיים בחוף ישראל מע-סיק אותנו מאוד, אבל אנו סבורים שהבעייה המיידית העומדת בפנינו אינה הם. בעייתם היא בעייה גדולה, אך הבעייה הגדולה ביותר היא זאת של הפליטים ואלה החיים תחת הכיבוש בגדה המערבית וברצועת עזה, כי שם קיימת תברה ערבית שלמה שאותה מנסים הציונים להרוס. אם תיהרס חברה זאת, יהיה בכך מכה קשה ביותר לעם הפלסטיני.

אישית, אני חושב שאם נקים מדינה פלסטינית בחלק מ-פלסטיין, יהיה עלינו לומר: "מכיוון שאנו דוגלים באי-חודה-מחדש של פלסטיין, כל מי שיש לו אזרחות ישראלית י-כול לקבל גם אזרחות פלסטינית". ואני מקווה שצעד דומה יבוא גם מהצד השני. כמובן, השלטונות הציוניים של יש-ראל יגידו "לא, אנו רוצים מדינה יהודית בלעדית!" אבל זאת תהיה תביעה אובייקטיבית שלמענה יוכלו האנשים המת-קדמים בישראל להיאבק. וכאשר לא תהיה סכנה מיידית של-מלחמה, יהיו סיכויי המאבק למען תביעה זאת טובים יותר.

הפלסטינים שבתוך ישראל נקראו בעבר "ערבים ישראלים". כאשר פתחנו במאבק, הם הפכו שוב לפלסטינים. השלטונות הישראליים הבינו שהם כבר אינם "ערבים ישראלים", אלא מגדירים את עצמם כפלסטינים. אני סבור כי ישוחס כפלס-טינים תתחזק כאשר תוקם מדינה פלסטינית. כפי שכבר א-מרחי, תהיה אז אווירה חדשה במזרח-התיכון; עליך לא תרחף כל הזמן הסכנה של קריאה לשרת בצבא, ועלי לא תרחף הסכנה להיות בכל עת מופצץ בנפאלם בתוך מחנה פליטים. עבור הפלסטינים שבתוך ישראל יהיה זה צעד חשוב קדימה בחיזוק זהותם הלאומית.

בעייתם של הפלסטינים שבחוף ישראל היא סיבה נוספת לכך שאני סבור שמדינה פלסטינית היא רק צעד ראשון. אח-רי זה צריכים לבוא צעדים נוספים, לחיזוק השלום. זהו צעד ראשון בלבד, משום שזה לא יפחור את כל הבעיות. אבל - ואני לא אלאה מלחזור על כך שוב ושוב - זה ייצור אווירה חדשה להבנה חדשה.

הקמתה של מדינה כזאת תהווה גם נסיגה רבתי לציונות. אני, כפלסטיני אשר התעלמו מישותו הלאומית, שמעולם לא קיבלו אותו כפלסטיני, יודע מה פירוש הדבר, מבחינת השל-טונות הציוניים, להכיר בקיומו של העם הפלסטיני ובזכו-תנו למדינה משלנו בפלסטיין. עבור הציונות תהיה ההכרה בנו נסיגה גדולה. אנו מקווים שבמאבק נשיג הכרה כזאת. במאבק בלבד. נחזור לרגע לנושא עליו דיברנו קודם, ענ-יין ה"מסרבים"; הם צריכים להבין מה פירוש הדבר עבור הציונים - וביחוד חברי ממשלת ישראל - להכיר בנו כעם ובזכותנו למדינה. לרבים מהם יראה הדבר כקיצה של מדי-נת-ישראל. לאמיתו של דבר אני יודע שזה לא יהיה קיצה של ישראל. מדינת-ישראל תתקיים כנראה עוד שלושה, אר-בעה או חמישה עשורים אחרי הקמת מדינה פלסטינית. אבל יתכן שתהיה זאת ראשית הקץ של הציונות, ראשית הדה-ציו-ניזאציה של מדינת-ישראל.

מ ש ה : יש לי עכשיו שאלה עדינה. אחת דיברת על י-הודי ישראל כעל ישות לאומית. דיברת כך גם בשיחתנו היום, וגם במאמריך שאותו כאמור פיר-סמנו בחוף ישראל בחרגום עברי. האם זאת דעתך האישית בלבד, או זאת דעת חלקו של אש"ף או כולו ? האם נאמרים דברים אלה גם בערבית ?

ס ע י ד : כחבתי את המאמר הזה על הסטראטגיה הפלסטי-

ניח בהיותי נציג רשמי של אש"ף. זה היה לפי-
ני כעשרה חודשים - ועד היום עודני נציג רשמי. חתמתי
על המאמר "סעיף חמאמי, נציג אש"ף". אם אתה מייצג איר-
גון, אז דבריך צריכים לייצג את האירגון. אולם, אינני
פקיד מדינה; אין אנו אירגון ביורוקראטי עם שגרירים ו-
פקידים שתפקידם לענות אמן אחרי מה שאומרים להם מגבוה.
הנני גם חבר המועצה הפלסטינית הלאומית, הנני גם חבר
פח"ח; ולמה שכתבתי באותו מאמר היתה תמיכה מספקת בתוך
אש"ף ופח"ח כדי להשאיר אותי בתפקידי. אילו לא היתה
לי תמיכתו של רוב ניכר, לא הייתי יכול להישאר נציג אש"ף.

נכון שאין זאת עמדתו הרשמית של אש"ף. אבל גם עמדת
"חזית הסירוב" אינה עמדה רשמית של אש"ף. ההבדל הוא,
ששום נציג רשמי של אש"ף לא הביע את הדעת ה"מסרבים";
ואילו רבים מנציגי אש"ף הרשמיים מדברים כמוני. יש לי
בזה תמיכה מצד רוב הפלסטינים, מצד החזית הדמוקראטית,
מצד הרוב הגדול בפח"ח. אני גאה לומר כי כאשר נשאל ה-
יושב-ראש עראפאח על מאמרי, ענה ואמר: "קראתי אותו, ו-
אני חושב שהוא מלא הגיון, מלא הצעות הגיוניות." הוא
נשאל גם אם זאת עמדתו הרשמית של אש"ף; והוא אמר "לא,
אבל הוא מלא הגיון." והמבין יבין. במושב הבא של ה-
מועצה הלאומית הפלסטינית אציג את המאמר הזה לאישור
רשמי של המועצה, ואני מקווה שהוא יאושר.

מ ש ה : ברצוני להעלות עוד שאלה קשה. עלי להבהיר
שאנחנו ב"מצפן" מגנים לחלוטין את הפעולות
האכזריות המבוצעות על-ידי הצבא הישראלי,
לעיתים קרובות נגד אזרחים, ובכלל זה נשים וילדים, כמו
למשל הפצצות ללא-הבחנה של אוכלוסיה אזרחית ומחנות פ-
ליטים. אך ברצוני לשאול מה דעתך על פעולות כמו מעלות
ומקרים דומים, שבהם היו הקורבנות אזרחים, וביחוד יל-
דים? אינני שואל על לגיטימיות של מאבק מזויין; זהו

עניין אחר. אני שואל על הבחירה המסויימת של מטרות
אזרחיות, ביחוד ילדים.

ס ע י ד : כמון, גם אני מגנה הריגת אזרחים, ביחוד
ילדים, נשים וזקנים, וזאת בכל נסיבות שהן.
אבל אני גם סבור שהגישה ה"נוצרית" שלפיה
עומדים לגנות את הטירור, ואחרי-כך יושבים במצפון נקי,
היא קלה כפי שהיא עקרה. היא חסרת משמעות. מבלי לה-
שוף את שורשי הסיכסוך, אי-אפשר לשים לו קץ. הטירור
הוא רק סימפטום של המחלה האמיתית, שהיא התוקפנות, ש-
היא הציונות, שהיא הריסת החברה הפלסטינית והקמת מדי-
נה במזרח-התיכון על חורבות החברה הפלסטינית. אם לא
נתחיל מנקודת-מוצא זאת, לא נגיע לשום מקום. קיים סיכ-
סוך, קיימת מלחמה בינינו לבין המימסד הישראלי; ובמהלך
מלחמה זו בוצעו פשעים רבים. יש בכך משום אירוניה כא-
שר אנו שומעים את הציונים המדברים על הפלסטינים כעל
טירוריסטים; כי הטירור הובא למזרח התיכון על-ידי ה-
ציונים. קח למשל אדם כילין-מור - טירוריסט! ידידי
עבדאללה אל-חוראני סיפר לי שבמהלך כינום אחד בפאריס
עמד ילין-מור ואמר: "אני טירוריסט, והרגתי אזרחים; ז-
רקתי פצצות; שרפתי, הפגזתי מטרות אזרחיות. ואני יודע
היטב שבלי טירור לא היתה קמה מדינת ישראל. עכשיו אתם
הפלסטינים עוסקים בטירור; אפשר היה להצדיק זאת, אך
ברצוני לומר לכם שמבחינה פוליטית אין זה מועיל לכם,
מפני שזה דוחף את הציבור הישראלי אל זרנעות המימסד."

רבים ממנהיגי המימסד הישראלי הנוכחי הם טירוריסטים-
לשעבר, האין זה נכון? יתכן שכולם היו טירוריסטים:
אלון ורבין היו בפלמ"ח, בגין היה מנהיג אצ"ל. לפי ה-
חוק הבריטי, כולם היו טירוריסטים.

אשר למעלות: הפושע האמיתי היה דייקן, שחיטעה את ה-

ממשלה הישראלית בדבר כוונותיהם ודרישותיהם של הפלסטי-
נים מהחזית הדמוקרטית. לאחר מכן הוא פקד על החיילים
לפתוח באש, והילדים נהרגו באש הצולבת. אינני רוצה ש-
דברי יובנו כאילו שני מצדיק טירור. אינני מקבל את ה-
טירור, וזאת לא רק מסיבות מוסריות, אלא מסיבות פולי-
טיות. מפני שהנני פלסטיני מתקדם, ואני סבור שאם הור-
גים ישראלים ללא אבחנה, משחקים בזה את משחקו של המי-
סד הציוני. הציונות היא אויבנו, ולא כל הישראלים. אך
ברצוני לומר שאם הציבור הישראלי לא יביץ שבמצב זה של
סיכסוך עלול כל אחד מילדיהם ליהרג, ממש כפי שכל ילד פ-
לסטיני עלול ליהרג ע"י חיל-האוויר הישראלי; אם לא יבינו
זאת ולא יבינו גם שאת ההרג אפשר להפסיק רק על-ידי פת-
רון של שלום - אז הטירור יימשך, וחוששני שהוא עוד יחמיר.

מ ש ה : לסיום, ברצוני להעלות עוד נושא. אנו, אנשי
"מצפן" מעולם לא ראינו את עצמנו כנאבקים ל-
מען מהפכה נפרדת ונבדלת בתוך ישראל, אלא כ-
חלק מכוחות המהפכה באיזור כולו, בכל המזרח הערבי. המט-
רה שאליה אנו שואפים היא הקמת איחוד סוציאליסטי של כל
המזרח הערבי, איחוד שבחוכו יוכלו גם הלאומים הלא-ער-
ביים השוכנים באיזור להיכלל, על יסוד שוויון וכיבוד
זכויותיהם. תמיכתנו בכל המאבקים הצודקים באיזור - ו-
ביחוד במאבקו של העם הפלסטיני לשיחרור לאומי וחברתי -
היא בשבילנו לא סתם עניין של סולידאריות מופשטת, אלא
של שותפות קרובה. ובכן, לאור זה ברצוני לשאול מה יכו-
לים לעשות הכוחות המתקדמים, האנטי-שוביניסטיים, בשני
הצדדים נגד השוביניזם, וביחוד מה יכולים הם לעשות במ-
הואם, למען מטרה משותפת?

ס ע י ד : ובכן, איננו נוהגים להטיף. לדעתי על האיר-
גונים המתקדמים בישראל לומר בעצמם מה הם
יכולים לעשות. אנו איננו יכולים לומר להם;

הם מכירים את החברה שלהם יותר טוב מאיתנו. איננו אוה-
בים להטיף, ואיננו אוהבים כשמטיפים לנו. אבל מרגע ש-
נסכים, אנחנו והם, על עובדות בסיסיות ויסודיות, אז נו-
כל, אנחנו והם, להיות בטוחים שאנו מתקדמים בכיוון הנ-
כון. לדעתי יש להם תפקיד גדול מאוד. יהודי ישראלי ז-
קוק לאומץ רב כדי לעמוד בישראל ולומר: "אחים-ישראלים,
עליכם לסגת! עליכם לקיים מו"מ עם הפלסטינים! לפלסטינים
צריכה להיות מדינה משלהם, ומדינה זאת חייבת להיות צעד
ראשון לקראת איחודה-מחדש של ישראל-פלסטיין, של כל הארץ!"

מה יכולים אנו לעשות יחד? הם יכולים לעזור לנו ל-
חנך את ההמונים שלנו, ואנו יכולים לעזור להם לחנך את ה-
המונים שלהם. אנו צריכים לדעת עוד על החברה הישראלית,
והם צריכים לדעת עוד על החברה הפלסטינית. אנו צריכים
לדעת עובדות נוספות על מעמד הפועלים הישראלי, על הפוטנ-
ציאל העתיד של חברה זאת, והם צריכים לדעת עובדות דומות
עלינו. אילו לא היה זה פשע לפי החוק הישראלי, היינו מז-
מינים ישראלים מתקדמים אנטי-ציונים להשתתף איתנו במועצה
הלאומית הפלסטינית. אנו סבורים שאש"ף, כאירגון הנאבק ל-
מען פלסטיין חילונית מאוחדת, צריך להיות בעצמו תמונה מוקט-
נת של החברה הזאת שבחזון, ולכן היינו מזמינים את כל היסו-
דות המתקדמים האנטי-ציוניים בישראל לבוא ולקחת חלק בתיכ-
נון מדיניזתנו. יתכן שזה נשמע קצת אופטימיסטי. נכון.
אבל קודם לכל אנחנו צריכים לדעת יותר אלה על אלה. אנו
זקוקים לדו-שיח מתמיד. ואז נוכל אנו להפיץ את הספרות ש-
להם בין ההמונים שלנו, והם יוכלו להפיץ את הספרות שלנו
בין ההמונים שלהם. אפשר לעשות הרבה יחד. אבל ראשית
עלינו להגיע להבנה משותפת.

חקון טעות:

עמ' 11 - שורה 12, אחרי המילה "האחרונות"
צ"ל "והעניים התרוששו עד-מאוד באיחוד בחמש
השנים האחרונות -"

עורך אחראי:
אברהם טייבלום